

O Sadece Yağmur Adam Değil Artık

(Otizm)

Yetişkin otizm dünyasını bize tanıştıran klasik Tom Cruise / Dustin Huffman filmini hepimiz hatırlarız. Yağmur adam (Rain Man) otizmin şiddetli etkilerini taşıyordu çünkü onun çocukluğunda otizmin tedavisi henüz yoktu.

Otizm tüm anababaların duymaktan korktukları bir kelimedir. Son yıllarda otistik çocuk sayısı hızla artış göstermektedir. Bu hızlı artan vaka sayısına karşılık öte yandan otizmin teşhis ve tedavisine yönelik gelişmeler de dikkate değer ölçülerdedir. Özellikle erken teşhis gerek tedavi bakımından gerekse etkilerinin azaltılması bakımlarından oldukça önemlidir.

Yeni evli biri olarak çocuk yapmayı düşünen biri olabilirsiniz, ya da çocuk sahibi olmanıza rağmen çocuğunuzun bazı davranışları hakkında endişelerinizi gidermek amacıyla, veya çevrenizdeki biri ya da bir yakınınızın çocuğu hakkında endişelerinizden dolayı veya çocuklarla çalışan bir profesyonel olarak otizm ve belirlileri hakkında fikir edinmek istiyorsanız doğru yerdesiniz.

Halen neyin otizme neden olduğunu bilemememize rağmen, otizmi nasıl tedavi edebileceğimiz hakkında çok fazla şey biliyoruz. Birçokları olağanüstü ilerleme kaydettiler.

Otizm spektrum bozukluğundaki benzersiz medikal durumdur, bunun anlamı orta dereceden son derece ağır düzeye kadar çeşitlilik göstermektedir. Zaman içinde gelişerek kötüleşme de gösterebilir, çocuktan çocuğa çok farklı belirtiler gösterebilir. Herhangi kan testi beyin taraması ya da doktor kontrolüyle teşhis edilebilecek tek bir fiziksel belirti de yoktur; davranışların ve gelişimin gözlemlenmesi ve değerlendirmesi ile teşhis edilebilir. Belirtiler bazen çok açık belirtiler olmakla birlikte bazen çok incedirler ve kolayca gözden kaçabilirler. Bazı çocuklar için erken teşhisin çocuğu otizm içine düşmekten

kurtarabileceğini söyleyebiliriz, öyleyse ne kadar önce gelişim gecikmeleri fark edilirse o oranda çocuğun otistik gelişimi önlenebilir.

On yıl önce otizmin tedavi edilebileceği sanılıyordu, tıbbi topluluklar çocuğa otizm teşhisi koymada acelelerinin olmadığını düşünüyorlardı. Eğer 18 aylık bir çocuk konuşmuyor ya da normal sosyal gelişim göstermiyorsa, bekleyelim ve görelim yaklaşımı hakimdi çünkü tedaviye ne zaman başlanacağını önemli olmadığını düşünüyorlardı; çocuğun iki yaşında ya da dört yaşında terapiye başlamasının sonucu değiştirmeyeceğini düşünüyorlardı. Otizm otizmdi ve ne zaman terapiye başlanırsa başlansın sonuç değişmeyecekti. Bu yanlış anlaşılardan ötürü birçok çocuğa uzun zaman hiçbir tedavi uygulanmadı. Fakat şimdi daha iyi biliyoruz.

Halen birçok anababa ve doktorların çocuk tamamen otistik olana kadar teşhis ve tedaviyi geciktirdiklerini görüyoruz.

Otizm nedir?

Otizm beynin iletişim, davranış, sosyal etkileşim, öğrenme, hissetme ve motor koordinasyonu işlevlerinin bulunduğu bölümündeki nörolojik ve medikal bir bozukluktur. Otizm her bireyde farklı yönlerden ve çeşitli derecelerde etkiye sahiptir. Bazıları sadece birkaç otistik özellik gösterirken diğerleri otistik özelliklerin birçoğunu ya da tamamını taşıyabilir. Çeşitli genetik, medikal, çevresel, beslenmeye bağlı, bulaşıcı faktörler bu nörolojik bozukluğa sebep olabilir.

Otizm çeşitleri

Otizm çeşitlerini ve nasıl ortaya çıktıklarını anlamak önemlidir. Birçok anababa bebeğin otistik doğduğunu ve ilk birkaç ayda belirtilerini göstereceğini sanır. Genellikle böyle olmaz. Otizmin dört farklı çeşidi vardır. Bunlar:

Erkenden başlayan. Bazı bebekler otizmle doğmuş gibi görünürler ve bilinen göz kontağını ve sosyal bağlantıyı (yaşamın ilk birkaç ayı içinde olması gereken) geliştiremezler. Dokuz ay içinde agulamazlar ve iki yaşına kadar dil gelişimi gösteremezler. Bebekler genellikle erken teşhis edilirler, bunlarda garip olan şey 12-18 aylıkken kendi dünyalarındadır.

Gerileme. Otizm teşhisi konan çok sayıda çocuk yaşamlarının ilk yılında normal gelişim gösterirler. Mutlu, oynamayı seven, dinamik bebekliğe sahipler. Bir yaşından sonra kilometre taşlarını kaybetmeye başlarlar. Bildikleri birkaç kelimeyi kullanmayı bırakırlar. Göz teması kurmayı ve sosyal iletişimi kaybederler. Gerileme otizmi genellikle iki yaşında teşhis edilir.

Gelişmenin durması. Bazen bebeğin normal gelişimi gerilemez, ama bir yaşından sonra gelişimi durur. Çünkü bir süre için her şey normal görünüyordu, ve bu çocuklar normalde gelişimsel kilometre taşlarını kaybetmediklerinden fark edilmeleri zordur. Bu çocukların dil gelişimi ve sosyal etkileşimlerinin yaşlarıyla bağdaşmadığı açıkça belli oluncaya kadar (iki-üç yaşları) teşhis edilemezler.

Asperger Sendromu. Yüksek işlevli otizm olarak da bilinir, bu erken tespit edilmesi en tartışmalı olanıdır. Çünkü Asperger sendromlu çocuklar dil gelişimi dahil normale yakın bir gelişim ve sık sık gelişmiş zekice beceriler gösterirler. Fakat sadece davranışlarında küçücük gariplikler vardır. Genellikle çocuk anaokuluna başlayıp yeterli sosyal ve davranış farklılıkları anaokulu öğretmenleri veya anababa tarafından fark edilinceye kadar teşhis edilmez. Bazı çocuklarda ilkokulun ortalarına kadar sosyal dinamiklerin daha kompleks bir hale gelene kadar ve çocuğun belli alanlardaki anlamada yetersiz kaldığı açıkça görülür hale gelene kadar teşhis edilmez.

Pasif gelişim bozukluğu. Değerlendirme ve erken terapi için gelişimsel gecikme olarak yeterli otistik belirtiler var, fakat henüz otistik olarak teşhis edilecek kadar ileri değil. Pasif gelişim bozukluğuna sahip çocuklar yukarıda saydığımız bu dört tip otizm türünden herhangi birini geliştirebilirler. Bazı vakalar için bu ön otizm belirtisidir. Bu çocuklar herhangi bir tedavi-terapi almazlarsa 6-12 ay içerisinde otistik olabilirler.

Otizmin klasik belirtileri

Konuşma gecikmesi

- Çok az ya da hiç dil yok, dili doğru kullanamama, ya da tekrarlayan konuşma (gereksiz tekrar)

- Kendisine söylenen sözleri aynı şekilde anlamsız şekilde tekrarlaması
- Video konuşması (çocuğun film ya da reklamlardan duyduğu kalıplarla konuşması)
- ABC şarkısını, birden ona kadar saymayı kolayca ezberleme fakat kendi istediği basit gereklilikleri yerine getirememe.

Sosyal gecikme

- Tipik sosyal sınırları anlamama ya da normal sosyal durumlarda nasıl davranacağını ya da nasıl etkileşim kurulacağını anlayamama.
- Hayali oyun ya da (kendini anne, baba, polis) yerine koyarak oynamada azalma
- Dikkate değer hiperaktif ya da pasif ve durağanlık
- Öfke nöbetlerinin normalden çok çok yüksek olması
- Diğerlerinden uzak, kendi dünyasında yalnız oynamak
- Başka biri odaya girdiğinde farkına varmama
- Bakıcılarının kendisine yönelik ilgiyle verdiği gülümsemeye çoğunlukla mutlu bir gülümseme ile karşılık vermeme
- Oyuncaklarla oyuncağın tasarlandığı maksatla oynamama, ya da nesnelere oyuncak maksatlı kullanmama
- Zayıf göz kontağı nesnelere yandan bakmak
- Bir etkinlikten diğerine geçmede zorlanma
- Korkusuzluk ya da tehlikeli durumları anlamama

Alışılmadık takıntı, saplantı ve davranışlar

- Nesnelere sıraya dizme, el çırpma, tekrarlı hareketler gibi kendini kamçılayıcı davranışlar
- Çoğunlukla parmak uçlarında basarak yürümek
- Aynı tekdüze opsasyonlar
- Sürekli aynı yiyeceklerle sınırlı ve alışık olmadığı yiyeceklere karşı aşırı derece isteksiz
- Teker ve fan gibi dönen nesnelere karşı takıntılar
- Aşırı derecede saldırgan ya da kendini yaralamalar

Duyusal girişlere karşı anormal duyarlılık

- Ağrıya karşı aşırı derecede yüksek ya da düşük tolerans
- Büyük kalabalıklardan, gürültülerden ve kaostan rahatsızlık
- Sarılma, kucaklanma ve diğer yakın temasları istemeyebilir, ya da tam tersine basınçlı masajlara ve kucaklanmaya büyük bir istek duyabilir
- Elbise etiketi, dar ayakkabı, otları hissetme veya ayağında kumu hissetme ya da kokular gibi belli duyulardan aşırı rahatsız olabilir.

Bu belirtilerin bir kısmını veya birçoğunu çocuğunuzda gözlüyor olabilirsiniz. Bu bilgilerle sizin çocuğunuzu teşhis etmekten ziyade bu bilgiler ışığında çocuğunuzun doktoru ile durumu değerlendirebilmeniz, eğer ki bu anlamda bir problem varsa zaman kaybetmeden bir an önce gerekli teşhis ve tedavinin yapılması bakımından önem arz etmektedir. Çünkü otizmde erken teşhis çok çok önemlidir.

Doktorun görevi çocuğumu muayene ve tedavi etmektir, dolayısı ile bu anlamda bir problem varsa da doktorun bunu tesbit etmesi gerekir benim niye böyle bir bilgiye ihtiyacım olsun ki şeklinde düşünebilirsiniz. Sizin buna ihtiyacınız var çünkü;

Doktorlar çok sayıda hasta görüyorlar ve siz şikayet ve probleminizi belirtmediğiniz sürece farkına varamayabilir ya da ihmal edebilir

Yaklaşık üç - altı ayda bir doktor ziyareti yaptığınız göz önüne alınırsa sizin bu süre içinde gözlemleyebileceğiniz birçok şeyi yarım saatlik doktor ziyareti süresince doktorun gözlemesini bekleyemezsiniz

Doktor bazı şeylerin yanlış gittiğine dair izlenim olsa bile bunu hemen adlandırıp sizi üzmeğe meyilli olmayacağı gibi yanılma ihtimalinden dolayı da böyle bir risk almayacaktır

Ancak sizin kendiniz çocuğunuz üzerinde bazı gözlemlerinizi aktardığınız takdirde bu doktorun hem bu anlamda çocuğunuzu daha dikkatli muayene etmesine, birtakım testler uygulamasına yardım edeceği gibi hem de bu anlamda herhangi bir gözlem ya da endişesi varsa bunu sizinle rahatlıkla paylaşacak ve çocuğunuz otistikse bir an önce gerekli tedavi ya da sevk işlemini başlatarak sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır. Dahası herhangi bir sorun yoksa da hiçbir kaybınız olmaz.

İmdat Artan (SHU)

imdat@psikososyalhizmet.com